

GRAD
10

Kreol Monisien

YOUNIT 1

LEKOL DAN LER KOVID

Mauritius Institute of Education

under the aegis of

Ministry of Education, Tertiary Education,
Science and Technology

Professor Vassen Naëck, Deputy Director (MIE) / Head Curriculum Implementation, Textbook Development and Evaluation

Lekip redaksiōn

Nicholas Natchoo, kordonater curriculum Kreol Morisien (MIE)

Alexendrinne Arlapen, profesor kolez (SeDEC)

Cindy Desalles, profesor kolez (SeDEC)

Priyadarshani Gunoory, profesor kolez (MGI)

Vanessa Labonne-Arnold, profesor kolez (SSS)

Alain Muneean, pratikan langaz/mizisien/pedagog (ABAIM/Terre de Paix)

Megan Rose, profesor kolez (SSS)

Nita Rughoonundun-Chellapermal, associate professor (MIE)

Sandrine Russie Beauharnais, profesor kolez (SeDEC)

Kontribiter

ABAIM, organizasion non-gouvernmantal

Aurore Agathe, zelev kolez

Ananda Devi, ekrivenn

Emmanuel Bruno Jean-François, associate professor (Penn State University)

Miz-an-paz

Kunal Sumbhoo, graphic designer (MIE)

Prefas

Sa fer preske enn deseni ki lintrodikcion formel Kreol Republik Moris dan sistem edikatif Morisien pe permet bann zelev nou pei aprann enn langaz, dan enn langaz ek lor enn langaz ki inkontournab dan nou sosiete, e ki partisip direkteman dan zot devlopman personel, sosial, kognitif, kiltirel ek psiko-afektif. Lansegnman langaz Kreol dan lekol primer ek dan *lower secondary* finn permet boukou aprenan devlop bann konpetans langaz, literesi ek komunikasion avanse dan langaz Kreol ek dekouver bann resours materyel ek imateryel ki fer parti nou patrimwann kiltirel nasional. Laprantisaz sa langaz-la dan lekol finn ousi partisip aktivman dan devlopman olistik bann zelev ek finn servi kouma enn sipor pou bann lezot aprantisaz skoler. Dayer, rezulta lexame *National Certificate of Education (NCE)* an 2021 finn demontre a ki pwin lansegnman Kreol Morisien dan lekol finn kontribie a reisit skoler enn gran poursantaz bann zelev ki pe aprann sa size-la depi lekol primer.

Avek lantre Kreol Republik Moris dan *upper secondary* an Zien 2021, nou sistem edikatif pe pourswiv so vizion global pou empower bann zelev Morisien, atraver rekonesans, valorisazion ek institisionalizasion bann langaz Kreol ki pratike dan nou Larepublik. Sa mezir-la, li istorik parski li pou permet ki an 2023, pou premie fwa dan listwar nous pei, bann aprenan Kreol Morisien pou kapav opte pou sa size-la kan zot pou pran par dan lexame Grad 11 ek gagn enn sertifika nasional dan sa langaz-la. Lansegnman Kreol Morisien dan Grad 10 ek 11, li pou ousi kree enn bann loportinite san presedan akot bann zelev pou kapav kontigne aprann sa size-la dan lekol, aprofondi zot bann konesans ek poz bann baz solid dan sa langaz-la pou konstrir zot lavenir akademik, profesionel ek sitwayen ek pour reflesi lor zot kontribusion antan ki fitir adilt dan sosiete Moris an-zeneral.

Lansegnman Kreol Morisien dan *Upper secondary*, li inskrir li dan konstriksion enn proze edikatif ek devlopman enn lanvironman skoler ek pedagozik akot bann zelev pou kapav epanwi zot-mem a plizier nivo, ki li akademik, lingwistik, kiltirel, personel, sitwayen ou pre-profesionel. Se pou sa rezon-la ki curriculum Kreol Morisien dan Grad 10 ek 11, li pa zis viz enn metriz oral ek ekri sa langaz-la; li ousi akse lor devlopman bann konpetans komunikasion, argimantasion, refleksion kritik, kreasion artistik ek rezonnman sitwayen ki pou amenn bann zelev explor zot potansiel dan diferan domenn ek devlop enn konpreansion pli informe lor lemond otour zot. Sa, li vedir ousi ki prezans formel Kreol Morisien dan Grad 10, li partisip dan enn proze pedagozik akot zelev pou kapav kontign pran konsians bann spesifiske zot kiltir, konpran realite prezan zot sosiete ek prozet zot dan lavenir. An-partikilie, travay lor patrimwann ek reflexion kritik lor bann evennman pase ek lor bann nouvel

laktialite pou permet bann zelev konpran pli bien zot plas dan lemond. Lerla, zot pou kapav servi sa konpreansion-la dan enn fason efikas pou konstrir zot lavenir ek reflesi lor manier ki zot kapav partisip dan valorizasion kiltir Morisien, proteksion zot lanvironnman ek devlopman nou lekonomi lokal dan enn lemond globalize.

Proze empowerment ki asosie ar laprantisaz Kreol Morisien dan *upper secondary*, li dotan pli importan kan nou konsider manier ki lemond finn sanze depi sa de dernie lane-la. An-efe, depi 2020 nou pe fer fas a enn kriz saniter san presedan. Pandemi Kovid-19 finn boulvers nou manier viv ek zordi nou pe bizin debat avek enn sitiasion ki pou ena enn linpak dirab lor bann fitir zenerasion. Se pou sa ki li importan ki nou ekip bann zenn, non selman avek bann konpetans neseser pou fonksionn dan lemond bann adilt, me ousi avek bann kapasite pou analiz ek reflesi de manier kritik lor bann gran defi sosial, ekonomik, environmantal ek institisionel 21e siek. Se pou sa rezon-la ousi ki nou finn swazir pou demar novo lane Grad 10 avek enn premie materyel ki santre lor pandemi Kovid. Sa tem-la pou donn lokazion bann zelev diskit lor manier zot pe viv sa realite-la ek reflesi aktivman lor rol santral ki zot bizin zwe pou ki nou pei kapav fer fas a bann konsekans sa pandemi-la lor nou lasante fizik, mantal ek emosionel, nou sosiete, nou lekonomi, nou sektor lanplwa ek nou lavenir de manier zeneral.

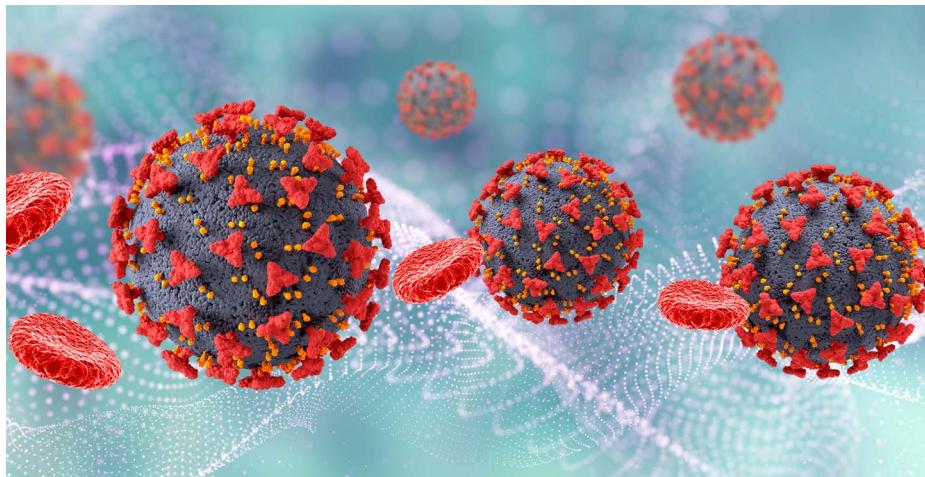
Nou panse ki, an lien avek so rol antan ki lang maternel, prezans langaz Kreol dan *Upper Secondary* li enn lokazion pou repans ek elarzi bann modalite ki asosie ar lansegnman langaz a sa nivo-la dan nou sistem edikatif, ki li an term konteni ouswa an term lobzektif pedagozik ek lapros metodologik. Se pou sa rezon-la ki nou premie younit lor Kovid pe akord enn plas importan pou bann aktivite kouma deba ek konversation, interpretasjon ek prezantaison, kolektaz ek kreasion, akote avek bann aktivite pli tradisionel kouma lektir-konpreansion, analiz tematik ek gramatikal, redaksion ek tradikson, etc. Mo tenir a remersie tou bann dimounn ki finn partisip dan lelaborasion sa materyel-la: bann manb panel, bann kontribiter, grafis, ek bann dimounn ki finn pran letan relir travay-la.

Ansam, anou demar sa lane-la avek enn novo vizion, enn novo langazman ek enn novo lapros!

Nicholas Natchoo, Ph.D.
Kordonater Curriculum Kreol Morisien

AKTIVITE 1: ANOU OBZERVE EK NOU DISKITE

Obzerv sa de zimaz-la atantivman

Kestion obzervation:

- a. Dekrir seki to trouve lor premie zimaz. Ki sa fer twa panse?
- b. Dekrir seki to trouve lor deziem zimaz.
- c. Ki lien to fer ant premie ek deziem zimaz?

Kestion diskision:

- a. Ki ete sa Kovid?
- b. Ki to kone lor lorizinn sa viris-la? (Kan ek kotsa finn dekouver li, kot li sorti, ki manier li fane?)
- c. Ki bann risk ki asosie ar sa viris-la?
- d. Ki manier nou kapav protez nou-mem ek lezot dimoun kont sa viris-la?
- e. Depi lafin 2019 ena pandemi Kovid. Ki ete sa enn pandemi? Dapre twa ki diferans ena ant enn maladi lokalize, enn lepidemi ek enn pandemi?

- f. Kouma to finn reazir kan to'nn tann dir ki pandemi Kovid finn rant dan Moris?
- g. Eski to konn dimounn ki finn reazir diferaman? Ki so reaksion ti ete? Eski to ti dakor ar li?

NOT LOR SA AKTIVITE-LA

Obzektif sa aktivite-la se deklans enn premie diskision dan klas lor topik Kovid-19.

Profeser pou demann bann zelev obzerv bann zimaz-la bien ek apre li pou poz bann kestion obzervasion ek diskision.

Li importan ki dan sa aktivite-la bann zelev verbaliz manier zot konpran sa viris-la. Nou ankouraz bann profeser rekeyir bann differan perspektiv ki bann zelev kapav ena.

AKTIVITE 2: ANOU DIR EK EXPLOR SEKI NOU RESANTI

Lir bann mo ki finn ekrir anba

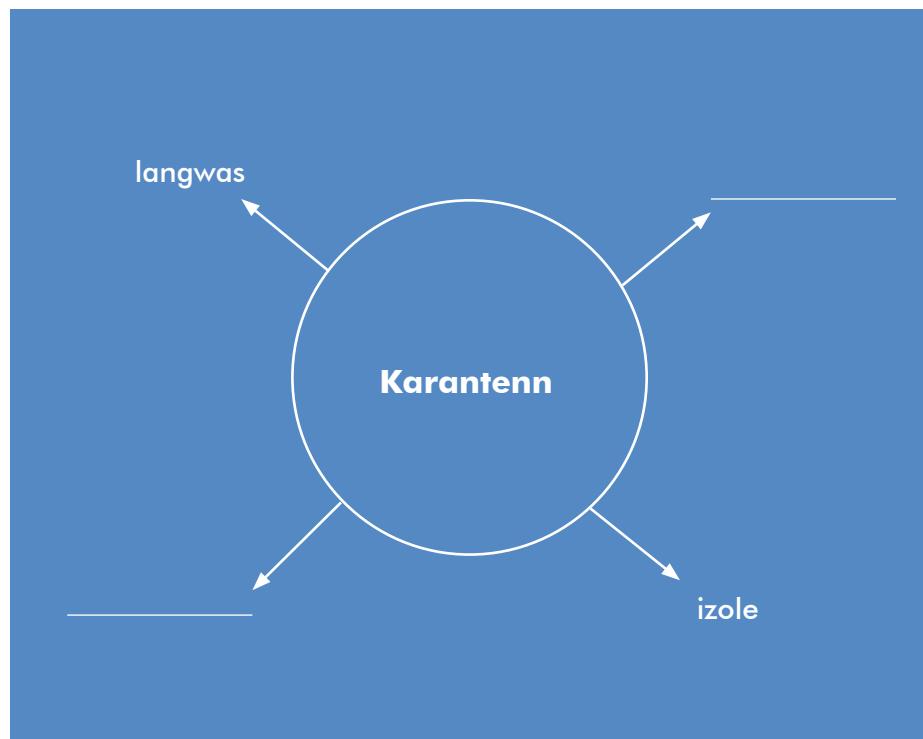
konfinnman, karantenn, vaksin

Reflesi lor sakenn sa bann mo-la enn par enn

Pou sakenn sa bann mo-la, trouv enn lot mo (enn nom ouswa enn azektif) ki exprim seki to resanti oubien seki sa fer twa mazine.

Ex: Pou sertin dimounn, "karantenn" li evok "langwas" ouswa "izole"

Pou sa aktivite-la, sak zelev dan klas pou dir enn mo ek profesor pou fer enn *mind map* avek tou bann repons lor tablo.

Obzerv bann mo ki finn rekeyir lor tablo

- Ki bann zimaz ou bann santiman ki predomine?
- Regroup bann mo-la anba diferan tem (ou rezo lexikal). Eski sa bann tem-la, zot plito pozitif, plito negatif, ouswa zot anbivalan?

Anou explor nou resanti

Depi 2020, nou tou finn bizin aprann viv ar Kovid-19. Pourtan sak dimounn ena so prop lepxeryans ek so prop perspektiv lor linpak Kovid dan nou lavi, nou lafami ek nou sosiete. Akoz samem, nou resanti par rapor a kovid ek bann mezir kouma konfinnman, karantenn ek vaksin zot parfwa diferan.

Lir sa bann kestion-la ek dir dan ki manier twa, to finn viv realite kovid.

- Pandan konfinnman, kouma to finn pas to letan? Kouma to ti pe santi twa?
- Eski to konn kikenn ki finn al dan karantenn dan to lantouraz? Kouma to panse li finn viv sa?
- Eski ena dimounn dan to lantouraz ki finn vaksine? Twa ki to panse lor vaksin?

AKTIVITE 3: ANOU LIR EK KONPRAN

Lir sa text-la ek reponn bann kestion ki swiv

Temwaniaz enn zelev Grad 11

Sak dimounn inn viv konfinnman dan so fason. Nou invit twa lir temwaniaz Aurore, enn zelev ki dan Grad 11 e ki'nn anvi partaz so lexperyans lor kouma li'nn viv sa moman-la.

"Antan ki enn zelev Grad 11, mo anvi partaz ek zot mo lexperyans lor Kovid-19. O koumansman pou mwa, sa viris-la ti enn zafer simp. Mo ti lwin pou doute ki li pe vinn debalans nou lavi.

Letan deklar premie konfinnman an Mars 2020, mo ti extra kontan parski pou mwa pa ti pou ena lekol, mo ti pou lakaz. Top net! Mo ti ena enn kalandriye bien ranpli: get seri lor 'Netflix' gramatin ziska tanto, zwe game online ek mo bann kamarad, kwi gato... zoli manier!

Me letan viris-la koumans propaze, letan bann media inform nou gramatin ziska tanto ki bann ka pe ogmante, ki dimounn pe mor, mo lazwa anvole! Mo realize ki nou dan enn sitiasion kritik e san presedan. Enn semenn pase, de semenn pase e sitiasion pe agrave. Mo koumans dekouraze. Mo nepli ena enn lavi sosial, mo bizin res dan lakaz, pa zwenn mo bann kamarad e sa koumans pez lour, mem si nou ti pe fer video-call toulezour. Antan ki enn zenes, mo ti kontan mo routinn: al lekol toulezour, zwenn bann kamarad lor lagar Rose-Hill, kas enn poz ansam, met enn ti dialog; e mo leker fernal zordi kan mo realize ki tousala inn baskile. Eski sa bann moman-la pou revini biento?

Me dan enn lot kote, mo kapav dir ki Kovid enn gran 'profeser'. Li'nn vinn ansegn mwa enn bann novo zafer. An premie, li'nn vinn ranforsi bann rapor familial. Pandan peryod konfinnman, mo fami ek mwa inn aprann redekouver nou-mem. Kominikasyon inn repran so plas dan lakaz, nou finn partaz bann zoli moman kot nou tou marye-pike pou kwi, nou zwe loto dan lakour anba pie, nou tou asize manze lor mem latab. Avan sa peryod-la, sakenn ti dan so kwin, sakenn ti okipe ek so travay. Nou ti pe zwenn zis pou koz seki esansiel.

Answit avek Kovid, nou sistem ledikasion inn sibir enn gran sanzman. Mo

ti touletan panse ki lansegnman fer zis dan enn klas. Me avek Kovid mo'nn aprann travay deryer enn lekran. Mem si li pa parey kan nou dan enn klas devan nou ansegnan, li montre nou ki nanye pa inposib. Mo'nn mem koumans kontan mo bann klas *online*. Mo pa bizin ni lev boner ni degaze pare pou al lekol. Se enn zoli lexperyans pou mwa mem si mo inpasian ki tou revinn kouma avan. Mo kapav dir ki mo ena lasans parski mo bann paran pe kapav donn mwa tou siper mo bizin pou mo swiv mo bann klas *online* me anmemtan mo ena enn panse pou tou sa bann zenn ki pena sa bann mwayin-la. Kovid pe pini zot malerezman.

Mo espere ki biento nou pou nepli ena sa viris-la parmi nou, ki nou pou rekoumans al fer enn letour lor nou bann zoli laplaz, ki nou pou kapav zwenn bann lezot manb nou fami e fer enn zoli ti fet ansam. Mo espere ki biento nou pou nepli bizin met mask ek servi sanitizer enn lazourne. Mo espere sinserman ki dan bann zour ki pe vini nou pou gagn sa batay-la kont Kovid-19."

Aurore Agathe

Parey kouma nou finn diskite dan Aktivite 2, sak dimounn ena diferan santiman par rapor a Kovid ek realite konfinnman.

- a. Relev bann diferan santiman ki Aurore finn exprime dan sa text-la.
- b. Antan ki enn zelev Grad 10, eski to partaz bann mem santiman ki Aurore? Explik to repons.
- c. Kifer Aurore dir ki konfinnman se enn gran 'profeser' pou li?
- d. Dapre Aurore, kisann-la pe sibir bann lefe negatif Kovid?
- e. Ki pli gran swe Aurore?

Text Aurore, se enn temwaniaz personel lor manier li finn viv konfinnman pandan peryod Kovid.

- f. Ki ete enn temwaniaz?
- g. Dan ki sirkonstans nou demann enn dimounn fer enn temwaniaz?
- h. Ki bann eleman nou retrouve dan enn temwaniaz?

Devwar N° 1: Ekout ek analiz enn press briefing

Not pou zelev

Swit a lanons Kovid dan Moris an 2020, Premie Minis Larepublik finn met an plas enn 'National Communication Committee'. Rol sa komite-la, se donn lapopilasion bann informasian importan lor levolision pandemi dan Moris e lor bann mezir importan ki bizin respekte. Dan sa komite-la, ena Minis Lasante, bann exper lasante, bann manb Lapolis ek bann lezot reprezantan gouvernman.

Sa video-la, se enn extre enn 'press briefing' ki finn deroule lane dernie, le 27 mars 2020 kan ti fek gagn bann premie ka Kovid dan Moris. Dan sa extre-la, se enn dokter ki pe koze. Get sa extre-la bien, pran bann not ek reponn bann kestion ki swiv.

Lien YouTube:

<https://www.youtube.com/watch?v=1iPptiquRC0>

Kestion konpreansion

- a. Ki ete sa enn kriz saniter? Dapre twa, kifer pandemi Kovid finn deklans enn kriz saniter san presedan?
- b. Dapre bann statistik, komie dimounn finn perdi lavi akoz Kovid a lepok kot finn anrezistre sa video-la?
- c. Dapre dokter-la, kouma eski viris-la pe evolie?
- d. Ki meyer fason pou nou protez nou kont viris Kovid?
- e. Ki bann mezir ki Minister Lasante finn pran pou aret viris-la?
- f. Ki ete sa 'contact tracing'?
- g. Ki bann konsign ki dokter-la pe donn lapopilasion dan sa video-la?
- h. Dapre twa, kifer sa press briefing la importan pou lapopilasion?

Devwar N° 2: Rekolte enn temwaniaz

Not pou zelev

Dan klas, finn diskite ki ete enn temwaniaz. Pou sa aktivite-la, to pou bizin:

1. Fer enn interview avek enn dimounn to lantouraz pou rekole so temwaniaz lor manier li'nn viv sitiasion ki Kovid finn provoke.
2. Pran bann not apartir sa interview-la ek prepar enn kont-randi ki to pou prezante dan prosin klas.

De-trwa pwin ki pou ed twa:

- Rod enn dimounn ki dakor pou partaz so lexpervans Kovid.
- Avan fer interview-la, prepar bann ti kestion ki pou gid zot konversation.
Ex: Ki manier to finn viv konfinnman? Kouma sa finn afekte to travay ouswa to fami, ouswa to letid?
- Swazir enn ou plizier mwayin ki pou permet twa rekeyir bann linformasian efikasman.
Ex: anrezistre lor to telefon, filme, pran not dan enn ti karne.
- Seleksionn ek organiz bann linformasian ki to finn kolekte an form bullet point.

Dan prosin klas, to pou prezant enn kont-randi oral interview ki to finn fer. To kont-randi bizin pa depas 3 minit

SEMENN 2: ENN PARTAZ LOR SEKI NOU'NN TROUVE DAN NOU LANTOURAZ

Obzektif de premie aktivite sa seans-la, se revinn lor de devwar ki zelev finn fer lakaz. Dan premie aktivite, zot pou diskit ansam lor video ki zot finn gete. Dan deziem aktivite, zelev pou fer enn kont-randi oral temwaniaz ki zot finn rekolte.

AKTIVITE 1: ANOU DISKITE

NOT LOR SA AKTIVITE-LA

Nou propoz ki profeser ek zelev reget video *press briefing* ansam dan klas si zot ena lekipman.

Apre vizionaz video-la, profeser pou pas an revi bann diferan kestion ki zelev finn prepare (paz 4) ek rekolte zot repons.

Apartir bann diferan repons ki finn gagne, profeser pou anim enn diskision spontane ek formaliz enn sertin nonb konsep ek konteni ki asosie ar Kovid (ex: kriz saniter, *contact tracing*, mezir preventif, etc.).

AKTIVITE 2: ANOU PREZANTE

NOT LOR SA AKTIVITE-LA

Nou propoz ki, depandan nonb zelev dan klas ek lespas fizik ki disponib pou mintenir distans sosial, sa aktivite-la fer an group 3 zelev. Sa, li pou donn bann zelev sifizaman letan pou fer enn kont-randi oral temwaniaz ki zot finn rekolte, sirtou si se enn gran klas. Obzektif sa aktivite-la se donn zot posibilite angaz dan enn konversation souteni avek zot bann kamarad klas (*peers*), kot zot bizin raport bann propo enn lot dimounn dan enn fason kler ek organize.

Swit a sa aktivite-la, profeser kapav ankouraz bann zelev met temwaniaz-la an ekri ek demar enn portfolio klas kot zot pou kapav gard sertin prodiksion ekri pou zotmem.

AKTIVITE 3: DEMARAZ PRODIKSION ENN TEXT KREATIF

Anou explore ki ete sa enn text kreatif

Seki rann enn text kreatif, se so form ek/ouswa so fon.

Form enn text, li dezign lansanb bann mo, bann fraz, bann striktir ek bann ponktiasion ki enn oter swazir ek manier li aranz zot kan li kree enn text. Par exanp, oter-la kapav fer bann rim, kree enn ritm partikilie, servi bann 'figir stil' (zwe avek bann mo) ek organiz bann mo dan enn manier estetik.

Fon enn text, li dezign so konteni, so mesaz ouswa sinifikasion ki oter-la donn bann mo.

Partikilarite enn text kreatif, se ki li reflet sibzektivite enn oter ek exprim so sansibilite personel lor enn size. Enn text kreatif, li kapav pran form enn zistwar, enn sante, enn poem, enn slam, etc. Tou sa bann tip text la, zot kontenir enn dimansion expresif ek estetik ki predominan e ki exprim perspektiv partikilie zot oter (so bann santiman, so bann lemosion, so limaziner, so kreativite, so vizion lemond, so sansibilite). Se pou sa rezon-la, ki sertin text kreatif zot base plis lor limaziner personel ki lor bann fe (facts).

Andotmo, parey kouma nou kapav exprim nou kreativite atraver ladans, lamizik, lapintir, skulptir ek desin, langaz ousi permet fer sa. Servi langaz, li pa zis depann lor nou lintelet; li ousi permet explor nou lemosion ek devlop nou limazinasion.

Nou pe invit twa ekrir enn text kreatif lor to lexperyans personel ar Kovid, ki pou permet twa explor to kreativite dan langaz Kreol.

Sa aktivite lekritir la, li divize an trwa letap:

1. letap preparasion
2. letap fidbak ek realization
3. letap prezantasion

Sa semenn-la, to demar premie letap:

- Reflesi lor ki kalite text to oule ekrir: enn sante, enn poem, enn slam, enn zistwar, etc.
- Pou lasemann prosenn, not enn-de lide ki to pou diskit avek to profesor ek/ouswa to bann kamarad ek ekrir bann fragman text ou enn ti brouyon. Pou sa, met twa dan enn sitiasion ek enn mood kot to les to lespri vwayaze (ex: sa kapav arive kan to pe ekout lamizik, swa kan to pe fer lexersis, etc.). To kapav rod linspiration dan enn son, enn ritm, enn lemosion, enn sansasion, enn lide, enn parol, enn zimaz, enn parfin, enn mouvman ou enn senn ki pou permet twa explor to limazinasion. Pou ed twa, to kapav rekord to bann lide lor to telefond ouswa ekrir li kikpar.

NOT LOR SA AKTIVITE-LA

Obzektif sa aktivite-la, se amenn bann zelev prodir enn text kreatif lor zot lexperyans personel ar Kovid. Sa pou permet zot devlop sertin konpetans konpozision ki konsern alafwa form ek fon enn text.

Sa aktivite-la pou realize lor trwa semenn. Ziska lafin younit lor Kovid, profesor pou rezerv inpe letan dan sak klas pou swiv progresion bann zelev.

ANOU TRAVAY LAKAZ

Devwar N° 1: Preparasion enn text kreatif

Pou sa devwar-la get instrikcion lor preparasion to text kreatif ki trouv lor paz 5-6.

Devwar N° 2: Ekout ek analiz enn text sante

Lir text sante "Vid dan kovid"

Vid dan kovid (ABAIM)

1

Lizie larme ar sagrin
Lakoler ape touf mo parol
Kot mo gete mo tande
Partou kat kwin lemond pe plore

2

Souvenir kosmar espagnol
Koumadir finn mal antere
Move nam finn rant dan lezer
Kovid-19 ki pe gouverne

3

Pa bizin plore mo zanfan
Be souy to lizie do mo mama
Donn bon lexapn mo mari o
Tanto si mo pa rantre to'a plor mwa

4

Sap karantenn Sin Zorz
Al konfinnman gran lotel
Lespri navege pe savire
Atann rezulta mo tes dan Kandos

5

Finn ekout exper tou zafer
Ris nou pre koste ar lanfer
Pa'nn ena respe mama later
Anou kalkil seki pou bizin fer

Aster-la, get klip sante-la lor YouTube anmemtan ki to pe get text ekri la.
Fer atansion bann parol sante-la ek form ki finn servi pou ekrir text-la.

Lien YouTube

<https://www.youtube.com/watch?v=oC5mSK5LHeQ>

Skann ar to telefond!

Kestion lor form

- Ki zafer ki frap twa kan to get manier sa text-la finn organize? Vizielman, kouma oter-la finn diviz sa text-la?
- Ekout sante-la ek swiv text ekri la anmemtan. Ki manier eski text ekri la indik bann sanzman ritm ek bann poz dan sante-la?
- Reper bann parti kot ena bann rim alafin bann ver dan enn mem strof. Dan ki strof ena pli boukou rim?
- Lir sak ver ki ena dan premie strof enn par enn. Konte komie silab ena dan sak ver. Ki to remarke? Eski to remark mem zafer dan deziem strof?

Kestion lor fon

- Dapre twa, kifer oter-la finn swazir sa tit-la?
- Ki bann santiman ki pe exprime dan de premie strof? Zistifie to repons.
- Dan deziem strof, oter-la mansionn "kosmar espagnol". Ki sa kosmar espagnol la sa? Pou reponn sa kestion-la, demann bann dimoun otour twa ki zot kone lor sa levennman-la ouswa fer enn ti resers lor Internet pou rod plis linformasian lor la.
- Ki resanti oter-la ena par rapor a karantenn ek konfinnman?
- Dapre twa ki respe pa finn ena pou mama later? Ki to panse pou bizin fer dan lavenir pou retabli sa respe-la?
- Dan klip-la, ki bann linstriman lamizik bann mizisien pe servi pou akonpagn bann parol?

AKTIVITE 1: ANOU LIR/EKOUTE EK NOU DISKITE

NOT LOR SA AKTIVITE-LA

Pou sa aktivite-la, nou propoz ki profeser ek zelev relir ek reekout sante "Vid dan Kovid" ansam dan klas.

Apre relektir, profeser pou pas an revi repons ki bann zelev finn prepare lakaz pou aktivite lor fon ek lor form text-la.

Kan pe diskit form text, li importan ki profeser repran ek formaliz sertin konsep stilistik ki asosie ar lekritir poetik. Pou sa letap-la, li importan par examp abord bann konsep kouma:

- **Strof:** dan enn poem, enn strof li enn inite tematik ki koresponn a enn paragraf ki kontenir plizier ver.
- **Ver:** dan enn poem, enn ver li enn inite ritmik ki koresponn a enn lalign e ki kontenir plizier silab.
- **Rim:** dan enn poem, enn rim li enn inite sonor ki koresponn prinsipalman a repetition enn ou plizier son (vwayel ou konsonn) alafin de ver. Sa de ver-la zot kapav konsekitif ou non. Par examp, dan sante "Vid dan Kovid", ena enn rim alafin trwaziem ek katriem ver dan premie strof (tande – plore).
- **Ritm:** dan enn sante ou enn poem, ritm enn text li determine par bann eleman kouma ponktiasion, rim, son bann mo, nonb silab, longer bann ver/fraz, tempo, etc.

Kan enn konpoziter konverti text enn poem pou fer li vinn enn sante, bann strof kapav ena de fonksion ritmik differan. Swa zot pou servi kouma **kouple**. Swa zot pou servi kouma **refrin**. Kan enn strof repepte plizier fwa dan enn sante, kouma strof 3 dan "Vid dan Kovid", nou apel li enn refrin.

AKTIVITE 2: ANOU DISKIT NOU BANN LIDE POU TEXT KREATIF

Letap fidbak ek diskision

Pou deziem aktivite sa seans-la, nou invit twa repran bann lide ek bann eleman ki to finn prepare lakaz pou lekritir to text kreatif lor Kovid ek partaz li avek to bann kamarad ek to profeser.

Pandan zot aktivite diskision, nou ankouraz twa pran bann not lor fidbak ki to pou resevwar e ki pou ed twa ekrir to text.

NOT LOR SA AKTIVITE-LA

Obzektif sa aktivite-la, se donn lokazion bann zelev prezant zot bann lide preliminer pou lekritir zot text kreatif lor Kovid ek gagn fidbak zot profeser ek zot kamarad. Li importan ki pou sa letap-la zelev gagn lokazion diskit ek explik bann swa ki zot finn fer lor bann item kouma:

- Ki tip prodiksion ki zot finn swazir pou ekrir e ki form li pou ena (ex: enn sante, enn poem, enn slam, enn zistwar)
- Ki *mood* text-la pou ena, setadir: eski li pou serye? komik? tris? zovial? etc.
- Ki fon ek tem prinsipal text-la e ki zot kontan ar sa tem-la.
- Ki obzektif prinsipal sa text-la ek kouma zot pou fer pou realiz sa obzektif-la.

ANOU TRAVAY LAKAZ

Devwar N° 1: Anou lir ek analiz enn poem lor Kovid

Lir sa poem-la a ot-vwa ek reponn bann kestion ki swiv

ANFERME¹

Move nouvel tonbe
Nou ti pei finn infekte
Depi sa zour-la
Somey finn sove
Parski latet fatige

Tou kalite nouvel finn tande
Tou kalite mesaz inn sirkile
Ena boukou bann foste
Akoz samem inn dir verifie
Avan poste

Kan nou finn konfine
Ena finn respekte
Zot finn res anferme
Zot finn fer ki viris-la pa sirkile
Me ena ti pe anvi kas pake
Zot finn al marse
Pou gete ki pe deroule
Ena inn al lamer pou al amize
Ena inn al kot fami pou bwar enn lasante
Seki zot pa pe realize
Seki zot pe met zot lavi ek lavi lezot andanze

Dezorme seki pa pou ekoute
Pou gagn trape
Akoz samem si to pe anvi trene

Plito to les tonbe
Sinon pa blyie ki ena bann reg a respekte
Pou ki zot pa kontamine
Zot bizin lav zot lame
Ek dezinfekte seki zot touse
Pa donn lame
Pa anbrase
Sorti maske
Res lwin ek zwe sove
Kan dimounn koste
Zot bizin ekoute ek pa fer kouma toke
Parski ena dimounn ki pe travay dir pou zot sekirite

Mo tenir a remersie
Tou bann ki pe sakrifie
Zot lavi pou ki nou kapav regagn nou lasante
Ansam nou korpere
Pou ki nou tizil return kouma li ti ete

Sandrine Russie Beauharnais

- Ki tem prinsipal sa text-la?
- Dapre sa text-la, ki santiman finn anvayir bann Morisien kan zot finn aprann ki ena Kovid dan Moris? Rod enn fraz adapte ki dekrir sa santiman-la?
- Depi ki pandemi Kovid finn deklare dan Moris, "tou kalite nouvel finn tande". Donn enn-de lexamp bann nouvel ki twa, to finn tande.
- Dapre twa, kifer li importan verifie bann nouvel avan sirkil zot ouswa poste zot lor Internet? Ki linpak eski enn fos nouvel lor Kovid kapav ena dan lasosiete?
- Dapre text-la, ki bann diferan reaksiyon ki bann dimounn finn ena fas a bann mezir ki ti an viger pandan konfinnman?
- Dapre twa, kifer tit text-la se "Anferme"? Eski pandan konfinnman to'si to ti santi twa anferme?

¹Sa poem-la ti pibliye premie fwa dan lagazet *Le Mauricien* an Avril 2020

Devwar N° 2: Ekrir to text kreatif: Letap realization

Avek fidbak ki to finn resevwar dan klas, ekrir to text kreatif apropos to lexperyans depi ki finn gagn Kovid dan Moris

Pou sa aktivite-la, nou ankouraz twa reget bann lide ki to ti note lasemann dernier, ouswa brouyon ki to ti'nn fer. Li posib ki kan to koumans ekrir to pou bizin rekoumans ou reviz text-la de-trwa fwa avan to arriv a enn rezulta ki to kontan/trouv serye. Sa, li kouran dan prosesis kreasion.

Kan to finn arriv a enn version final, rekopie to text lor enn fey A3 ouswa lor enn papie bristol. Si to ena facilite printer, to kapav mem inprim to text.

Si to finn konpoz enn sante ou enn slam, trouv to ler ou to ritm ek pratik enn-de kou.

Nou ankouraz twa lir to text plizier fwa ek familiariz twa avek so form ek so fon. Pret enn latansion partikilie a bann eleman stolistik kouma ritm ek rim text-la, bann lemosion ki li pe exprime ek so mesaz an zeneral. Sa li pou ed twa prepar twa pou prosin klas kot to pou sant sante ki to finn konpoze, prezant to slam, ouswa fer enn lektir expresif to text devan to profesor ek to bann kamarad.

De-trwa tips pou to prepar twa si to desid fer enn lektir expresif

ENN lektir expresif, se kan to met bann lexpresion ek bann santiman dan text ki to pe lir. Kan to lir enn text dan enn fason expresif, to kontribue a seki text-la vinn vivan.

Avan lektir to text, to pou bizin konn li.

Kan to pou lir to text, to bizin :

- Sirvey volim to lavwa: li importan ki kan to lir, bann dimoun ki dan publik tann twa bien. Ena fwa avek stres ek laper, nou volim lavwa bese akoz samem li bon ki avan ki to koumans lir, to respir enn bon kou ek met to laper dekote pou ki to lavwa sorti bien. To bizin ousi fer atansion gete dan text-la sipa ena bann bout kot bizin lir dousma.
- Sirveye ki vitess to pe lir: pa blyie ki kan to pou lir to text, to pou lir li avek bann expresion ek to pou met santiman ladan. Pou ki to mesaz kapav pase, to bizin pran to letan ek pa lir text-la vit-vit. Si ena plas kot to bizin lir inpe vit, fini mark li ek krayon avan to koumans to lektir.
- Artikil bien to bann mo: ena fwa, kan nou koze nou pa rann nou kont ki nou pe mal pronons enn bann mo. La, kan to pou fer to lektir expresif, to pou bizin pronons bien tou bann mo ek bann silab.
- Vey to lintonasion: lintonasion enn fraz li adapte avek ponktiasion. To lavwa bizin monte ou desann depandan sitiasion ki ena dan text-la. Lintonasion li sanze dapre lemosion ki pe transmet.
- Lev to latet: li importan ki kan to pe lir to text, to publik kapav trouv lemosion lor to figir ek pou zot trouv sa lemosion-la, to bizin pa bes to latet. Get devan twa, respir enn bon kout ek answit koumans lir.

AKTIVITE 1: ANOU LIR EK DISKIT ENN POEM

NOT LOR SA AKTIVITE-LA

Pou sa aktivite-la, nou propoz ki profesor ek zelev relir poem "Anferme" ansam dan klas. Avan lektir, nou ankouraz profesor revinn lor definision enn lektir expresif ek servi sa teknik-la kan pe relir poem-la. Sa pou servi kouma enn model pou bann zelev lir zot prop text kreatif dan trwaziem aktivite sa seans-la.

Apre relektir poem "Anferme", profesor pou pas an revi repons ki bann zelev finn prepare lakaz lor konteni text-la.

AKTIVITE 2: ANOU DISKITE KI ETE SA "FAKE NEWS"

Dan poem "Anferme", finn mansione ki "tou kalite nouvel finn sirkile". An-efe avek labondans bann linformasion dan tou kote ek lilitizasian Internet ek rezo sosio, li finn vinn bien difisil zordi pou fer ladiferans ant bann linformasion ki fiab ek *fake news*.

Pandan environ 10 minit, diskrit sa bann kestion-la dan klas ouswa dan bann ti group:

- Kotsa to abitie gagn to bann linformasion? Lor televizion, lor Internet, dan lagazet, lor radio, lor Whatsapp, lor rezo sosio, etc.?
- Kouma to kone kan enn linformasion li vre ou kan li fos? Eski to ena enn manier presi pou to verifie si bann informasion fiab ou pa?
- Ki bann risk ki asosie ar fake news, sirtou kan nou pe koz bann fos nouvel ki kapav sirkile lor Kovid, konfinman ek vaksin?

AKTIVITE 2: ANOU PREZANT NOU TEXT KREATIF

Letap prezantasion

Fer enn lektir expresif to text kreatif ouswa prezant to sante/slam devan klas.

NOT LOR SA AKTIVITE-LA

Obzektif sa aktivite-la, se donn lokazion bann zelev prezant zot text kreatif lor Kovid. Sa pou permet zot devlop zot bann konpetans prezantasion, komunikasian ek expresion oral.

Depandan nonb zelev dan klas, sa aktivite-la kapav pran plizoumwin letan. Nou ankouraz bann profesor donn lokazion tou bann zelev partisipe mem si bizin reparti aktivite-la lor de-trwa semenn.

Sa aktivite-la li enn moman partaz bien importan parski li mark laboutisman enn travay kreasion ki finn pran plizier semenn. Profit sa moman-la pou valoriz bann zelev, kree enn lien ek ankouraz zot apresie zot travay.

ANOU TRAVAY LAKAZ

Devwar N° 1: Anou lir ek analiz enn text reflexion

Lir sa text reflexion la ek prepar bann kestion ki swiv e ki zot pou diskite dan prosin klas

ENN TI KONSOLASION

Enn ekriven Franse, Albert Cohen, finn ekrir ki "sak dimounn tousel, personn pa pran lezot kont e nou bann douler kouma enn lil dezer".

Me mo krwar ki'nn ariv ler pou montre ki seki li'nn dir pa vre: nou pa tousel.

Pourtan, mo pe ekrir sa text-la alor ki mo tousel dan mo lakaz, e ki mo santi mwa bien inkie akoz seki pe pase dan lemond. Eski tou sa catastrof ki pe arive dan lemond antie pou kontinie? Eski li kapav donn bann dimounn enn sok ki pou fer zot sanz zot manier viv? Eski tou pou rant dan lord dan de-trwa mwa oubien sitiasion pou kontign degrade?

Pandan sa letan *lockdown*-la, lavil kot mo reste inn vinn bien kalm. Pa tann enn sel avion, bann loto lor sime inn diminie, enn ti labriz pe soufle ek enn kantite zwazo inn retourne apre zot migrasion liver ek zot pe sante dan zardin.

Mo trouv sa kalm-la agreab; me mo kone ki pandan sa letan-la, boukou dimounn an danze, boukou dimounn pe soufer akoz sa viris ki finn infekte zot, ki finn touy zot. Ena dimounn inn perdi zot travay, ena inn retrouv zot tousel dan zot lakaz san personn ek ki zot kapav koze. Personn pa kone ki pou arive demin; sa linsertitid-la difisil pou nou tou. Bann lopital inn ranpli: bann dokter ek doktris, bann infirmie ek bann ners pe pran enn gran risk zot ousi, parski zot kapav trap Kovid-19 ler zot swagn bann pasian.

Maladi-la pou ena enn gran linpak lor lekonomi bann pei. Bann dimounn mizer pou pli soufer ki tou. Amwin bann milti-milliarder desid ouver zot leker e koumans ed bann pei e bann dimounn ar zot fortinn.

Nou kapav ousi panse ki nou bizin servi sa lesion-la pou sanz nou manier viv. Tou dimounn touletan pe galoupe, pe prese, pa gagn letan reflesi, pa gagn letan mazine. Nou aste enn kantite kiksoz ki nou pa bizin. Nou servi boukou plastik, manz bann manze ki pa bon pou nou lasante, later pe vinn pli so, klima pe deregule akoz nou manier viv, me nou pa pran letan reflesi kouma nou kapav sanz tousala.

Alor, pandan sa *lockdown*-la, kikfwa nou kapav koumans ekout lanatir, koumans pran letan get otour nou, tou seki zoli dan nou pei, tou seki nou bizin proteze; nou kapav bliye bann lekran e dekouver bote nou landrwa, nou lil. Nou bizin rapel nou-mem komie nou kontan nou landrwa.

Lemonde oksidental, bann pei "devlope" ki nou finn swiv tou sa letan-la, ki nou finn pran kouma enn lexanp, inn kondir nou ver sa catastrof-la. Nou ti krwar ki tou seki zot fer bon. Me Kovid inn arive parski zot manier viv kont-natir: bann bef, mouton, koson, poul ek pwason pe elve dan bann landrwa kot zot pena mem plas pou bouze, kot zot nourri ek bann nourritur ki pa naturel, avek bann medikaman pou fer zot grandi pli vit; e kan nou manz zot, sa ena enn move lefe lor nou lasante. Pou fer sa bann lelvaz-la, e pou trouv bann prodwi kouma petrol, lor, diaman, lezot metal, dibwa pou fer papie ek batiman, bizin boukou plas, bizin koup boukou pie dan lafore. Dan lafore, ena bann zanimo ki ena sa viris-la dan zot lekor. Kan zot rant an kontak avek bann dimounn, viris-la koumans infekte dimounn ousi.

Si nou kontinie fer koumsa, pou ena lezot pandemi, e ankor plis dimounn pou soufer lor later. Nou ankor kapav sanz sa sitiasion-la.

Kikfwa sa moman kot tou finn arete, kot nou finn oblize res anplas, sanz nou labitud, pou ena enn bon lefe.

ENN TI KONSOLASION DAN ENN MOMAN DIFISIL. Nou bizin reflesi, pa panike, me konpran kifer sa pandemi-la inn arive. Koumans poz bann kestion lor tou seki pe pase dan lemond. Sirtou bann zanfan, bann zenn, se zot ki bizin reflesi, parski se zot ki pou viv dan lemond ki nou pe batir zordi. Nou finn ariv dan enn moman kot nou ankor kapav sanz bann kiksoz. Kikfwa nou kapavsov nou later.

Par exanp, pandan bann *lockdown*, nou finn trouve ki dimounn inn ed lezot, zot vwazin, zot fami, bann dimounn ki tousel e ki bizin led. Fode pa nou bliye ki lavi, nou vre lavi, nou bizin viv li avek bann dimounn, nou pa kapav res tousel, nou bizin koze, riye, sante, nou tou ansam. Kan kikenn pe soufer, nou bizin ousi ed li. Non, nou pa tousel.

Text Albert Cohen ki mo'nn site o koumansman pa fini la: apre sa, li'nn ekrir ki "nou kapav trouv enn konsolasion, aswar, kan bann tapaz dan lari inn tegn, dan bann mo ki nou servi".

Mo demann zot trouv bann mo ki pou fer zot tou santi zot bien, ki pou fer zot rye. Bann mo ki pou ed nou tou viv avek lezot dimounn e protez zot.

Ananda Devi

Kestion diskision

- a. Ananda Devi ekrir ki "boukou dimounn pe soufer akoz sa viris ki finn infekte zot, ki finn touy zot". Apar bann dimounn ki malad, ki bann lezot soufrans ki Kovid-19 finn amene?
- b. Si zot rapel temwaniaz Aurore ki zot ti lir o koumansman nou younit lor Kovid, zot pou rapel ki Aurore ti dir ki Kovid li enn "gran profesor". Isi Ananda Devi pe dir ki "nou bizin servi sa lesion-la pou sanz nou manier viv". Dan ki manier to panse ki lexperyans Kovid kapav amenn nou sanz nou manier viv si nou anvi kontign siriv lor later?
- c. Dapre sa text-la, Kovid li pa enn viris ki izole; li konsekans enn manier viv ki "kont-natir" e ki finn deregle bann ekosistem ki permet bann diferan lespes siriv lor nou planet. Se pou sa ki Ananda Devi dir ki si nou pa sanz nou manier viv, pou ena ankor lezot pandemi ki pou vini. Kouma Ananda Devi explik sa dereglement-la? Dapre twa, ki bann sanzman ki to kapav amene dan to mod-de-vi pou protez to pei ek to lanvironnman?
- d. Ananda Devi dir ki malgre *lockdown* ek malgre lasolidit ki boukou dimounn pe viv, nou pa tousel ek nou kapav ed nou kamarad. Ki bann lexamp lantred ek solidarite ki to finn temwanie dan peryod Kovid? Kifer li importan, dan sa kriz saniter la, ki nou ed bann dimounn otour nou?
- e. Tit sa text-la, se "ENN TI KONSOLASION" ek dapre oter-la, nou kapav trouv enn konsolasion dan bann mo "ki nou servi", bann mo "ki pou fer zot tou santi zot bien, ki pou fer zot rye". Ki bann mo ki zordi kapav enn konsolasion fas a bann difikilite ki Kovid reprezante?

Devwar No 2: Prepar enn deba lor konfinnman

Dan prosin klas profesor pou anim enn deba lor konfinnman pandan peryod Kovid. Tit sa deba-la se "Li pa vo lapenn met enn konfinnman pou bann rezon saniter kan nou get bann konsekans sosial ek ekonomik sa mezir-la. Eski to dakor ou pa?"

Pou partisip dan deba, prepar bann argiman ki swa an faver konfinnman, swa ki kont sa mezir-la akoz so bann konsekans sosial ek ekonomik.

Pou sa aktivite-la, li importan to prepar bann argiman pour ek kont parski se dan prosin klas ki profesor pou deside dan ki lekip to pou ete pou deba-la. Li importan ki to baz twa lor bann informasian fiab kan to pe prepar to bann argiman e pa lor bann fake news!

Not pou zelev

ENN DEBA LI ENN DISKISION LOR ENN SIZE. DAN ENN DEBA, DIMOUNN ENA DIFERAN LOPINION LOR ENN SIZE. ZOT KAPAV AN FAVER ENN TOPIK OUSWA AN OPORIZION.

Kan kikenn artikil so bann argiman dan enn deba, li bizin ena enn rezis langaz formel ek servi bann expresion kouma:

"Mo lopinion li..., Mwa mo panse/krwar..., Dapre mo lexperyans... ou Seki to pe avanse li bon me..."

Li importan respekte seki lezot dir mem kan nou pa dakor avek seki li panse.

Bann argiman bizin ena sipor bann bon lexamp pou fer enn pwa dan diskision-la.

AKTIVITE 1: ANOU FER ENN DEBA LOR KONFINNMAN

Diviz klas an de group pou enn deba lor tem swivan:

"Li pa vo lapenn met enn konfinnman pou bann rezon saniter kan nou get bann konsekans sosial ek ekonomik sa mezir-la. Eski to dakor ou pa?"

NOT LOR SA AKTIVITE-LA

Obzektif sa aktivite-la, se amenn bann zelev devlop zot konpetans argimantasion, komunikasyon, lekout ek prezantasion oral.

Pou sa deba-la, profeser pou diviz klas an de group:

Group 1 pou amenn bann argiman ki an faver enonse ki finn propoze (setadir ki li pa vo lapenn met enn konfinnman saniter kan nou get bann konsekans sosial ek ekonomik sa mezir-la);

Group 2 pou pran enn pozision opoze ek pou amenn bann argiman kontrer (setadir ki malgre bann konsekans sosial ek ekonomik, li kan mem neseser ki met konfinnman saniter).

An term prosedir, profeser kapav donn sak group zelev environ 5 minit pou zot prepar zot ek met zot bann lide an komin. Deba-la limem, li pou kapav dir environ 10 minit.

Pou sa lexersis-la, li neseser ki profeser explik zelev bann reg deba-la avan koumanse ek insiste lor limportans ki zot defann pozision zot group ek respekte lopinion bann manb lezot group.

AKTIVITE 2: ANOU LIR EK DISKIT ENN TEXT REFLEXION

Anou relir text "Enn ti konsolasion" ek nou diskit ansam lor ki manier sa text-la invit nou pou sanz nou manier viv ek trouv bann mo pou anvizaz enn lemond meyer.

NOT LOR SA AKTIVITE-LA

Pou sa aktivite-la, nou propoz ki profeser ek zelev relir text "Enn ti konsolasion" ansam dan klas ek pas an revi repons ki bann zelev finn prepare lakaz pou aktivite diskision. Etan done ki sa seans-la mark konklizion younit lor Kovid, sa text-la pou permet non selman revinn lor sertin bann pwin konteni ki finn diskite dan bann premie semenn, me li donn ousi lokazion pou mark enn poz ek fer enn reflexion pli aprofondi lor ki fason pandemi Kovid kapav pouz nou pou rekonsider nou manier viv.

Li importan ki pou sa aktivite-la, profeser ankouraz bann zelev reflesi lor zot rol antan ki zenes dan lemond ek lor manier kot zot kapav amelior zot lavi ek rann zot mod-de-vi ek zot lanvironnman pli sin.

Memsi sa text-la evok bann realite sosial, ekonomik, environmantal ek klimatik ki bien grav, li neseser pou sa aktivite-la ki profeser pouz bann zelev reflesi an term solision ek an term rezolision ki sak individu kapav pran non selman pou konbat kriz saniter aktiel me ousi pou evit lezot kriz saniter dan lavenir.

Nou propoz ki pou dernie kestion sa aktivite-la, profeser fer enn *mind map* lor tablo kot li kapav kolekte tou bann mo ki zelev pou amene e ki reprezent enn konsolasion, enn form lespwar fas a bann gran defi saniter, ekonomik, sosial ek environmantal ki Kovid finn permet zot pran konsians.

Kreol
Monisien

GRAD 10